

Posudek na disertační práci Mgr. Jakuba Sichálka *Staročeský apokryf o Jozefovi Egyptském* (FF UK, 2017)

Jakub Sichálek odevzdal disertaci práci, která je v rámci literárněvědné paleobohemistiky posledních let unikátním počinem. Tento obor nyní nepřitahuje příliš mnoho zájemců, a pokud vznikají literárněvědné práce mediévistického charakteru, mají často spíš kulturněhistorické či komparativní směřování. Jakub Sichálek se vydal cestou „staré dobré filologie.“, myslím tím zejména důkladný, textově-kritický přístup. Osobně se domnívám, že tato metoda se nemusí uplatňovat vždy a se stejnou intenzitou, ovšem u děl literárně či ideově významných je nepochybně zcela adekvátní. A *Život Jozefův* je zásadním dílem, archetypálním, emocemi nabitým příběhem vynikající slohové úrovně.

Co je tedy pro badatelský přístup Jakuba Sichálka typické? Mimo jiné velmi důkladná, kritická reflexe dosavadních znalostí problému i předchozích metodologických přístupů. To je samostatná vrstva Sichálkova textu, někdy umístěná do poznámek pod čarou, kde se vede **debata s celou badatelskou tradicí**. Kriticky se musel Sichálek vyrovnat zejména s edicí *Proza českého středověku* (J. Kolár-M. Nedvědová) jež otiskuje *Život Jozefův* i příbuzné texty. Ta dle něj kanonizovala jednu podobu textu, aniž by dostatečně zdůraznila její podmíněnost, tím zároveň reprezentovala tehdy vlivný editologický názor, podle něhož je třeba danou památku vydat podle určitého rukopisu a rozdíly mezi různými zápisy postihnout textologickou studií, ne edicí. Podobných diskusí s obecným metodologickým přesahem vede Sichálek více.

Už z těchto reflexí je patrné, že klíčovým hlediskem jeho vlastního přístupu je **perspektiva textologická**. V této oblasti se pohybuje velmi suverénně, svědčí o tom, kromě disertece, i jeho další aktivity (Jakub Sichálek je např. editorem knižního vydání textologických prací Jiřího Daňhelky či komentátorem překladu textologické příručky D. S. Lichačeva). Na půdě disertace řeší důkladně otázky geneze literárního díla, tedy vztah díla a jeho pramenů, studuje a komparuje množinu šesti rukopisů, a to i ve vztahu k biblické knize Genesis. Přesně určuje předlohou *Života Jozefova*, a to v pozdně středověké, bohemikální redakci latinsky psané *Historia Ioseph* z roku 1336. Přemýšlí zároveň o důvodech transferu tohoto parabiblického vyprávění do českých zemí, zvažuje francouzsko-české intelektuální kontakty a klade se přitom otázku, čím jozefovská látka či postava Jozefa mohla české publikum poutat (příběh Jozefa jako exemplum kariéry úspěšného dvorského úředníka)

V textologických zkoumáních Jakuba Sichálka však jde především o **způsoby tradování**, přičemž podle něj nelze fakticky rozlišit překlad na jedné straně a jeho recepci na straně druhé jako dvě různé události na chronologické ose (s. 118). Je pro něj typický mimořádně obezřetný přístup, až jakási noetická skepse. Z dochovaných textových pramenů nejde, jak ukazuje, spolehlivě určit žádnou „autorskou“ podobu textu, proto také nelze sestavit textologické stemma. A dodává: „Autoritativní aspekt *Života Jozefova* je de facto diskurzivní, je to napětí mezi *Historia Ioseph* a biblí.“ (s. 141) Snad je to formulace příliš radikální, resp. si nejsem jist, jestli jí dobře rozumím. Bylo by tedy užitečné ji při obhajobě rozvinout a vysvětlit.

Textologické otázky, reflexe tradování díla a jeho recepce, ústí do velmi zajímavých úvah o **identitě středověkého literárního díla**. Bytostná nestabilita a proměnlivost *Života Jozefova* a zároveň tendence k jeho mezitextovému kompozičnímu propojení s jinými texty (*Jozef a Aseneth*), resp. tendence k interpolaci vedou Jakuba Sichálka k oprávněným otázkám: Co vlastně označuje staročeský *Život Jozefův* jako položka literárních dějin? Máme jej chápat jako sumu jednotlivých textových znění, resp. verzí? Je třeba jedním dechem dodat, že Sichálek je dobře obeznámen s aktuálními metodologickými trendy svého oboru, zná koncept *material philology* (*new philology*), která akcentuje aspekt materiálního (vnějšího) dochování díla, produkční i recepční stránku media sdělení. Tyto podněty vedou Jakuba Sichálka k zájmu o kodexový, rukopisný kontext, k otázkám dochování *Života Jozefova* v jeho nejbližším rukopisném sousedství, ve společenství, s nimiž vytváří (záměrný?) celek.

Kolega Sichálek nabízí coby přílohu disertace rovněž kritické vydání díla. Z výše uvedeného logicky vyplývá jeho **ediční pojetí** – tím je snaha edičně zprostředkovat textové tradování v průběhu času, představit *Život Jozefův* v jeho živých textových formách z doby jeho opisování, adaptování a tradování, tedy jakési recepční pole (všechny čtyři verze díla, realizované šesti rukopisy, jsou rovnocenné, všechny jsou předmětem edice). Rozumím této snaze a tomuto gestu, které se jeví jako méně spekulativní než přístup, kdy je třeba se autoritativně rozhodnout pro jeden rukopis. Na druhé straně se domnívám, že toto řešení má svá úskalí, a to pochopitelně tehdy, pokud budeme za úkol editora považovat zprostředkování díla ne jako studijního materiálu nebo demonstraci zvolené metodologie, ale jako text ke čtení širšího publika (je jedno, zda-li knižně či digitálně). V takovém případě je žádoucí s patřičnými argumenty zvolit jednu verzi (tedy rukopis **F** s přihlédnutím k **M**?). Stejně jako badatel v oblasti barokní hudby, který je často interpretem, poznává s nemalou vášní a důkladností nejrůznější archivní prameny a varianty, aby se pak rozhodl, co se z toho bude hrát (protože to je smyslem jeho práce!), musí se také editor umělecky závažného díla (a tím *Život Jozefův* je!) v určité situaci rozhodnout, která podoba díla má literárně „zaznít“.

Další témata leží v disertační práci poněkud v ústraní, i když nejsou ignorována. Sichálek opakovaně naráží **otázkou literárního stylu**, včetně forem překladu z latiny. Konstatuje, že většina kvalit staročeského textu vychází z latinské předlohy (s. 217). Toto by chtělo argumentačně rozvinout, což nemyslím jako výtku (autor přiznává, že taková analýza je spíše úkolem budoucího bádání, ne této disertace). Kladu otázku: jsou to kvality zejména stylistické, které přímo zprostředkovává latinská předloha? Domnívám se, že konkrétní literární text má stylistické kvality sám o sobě, ty se vyjeví při konfrontaci s příbuznými díly daného jazyka v jisté dějinné periodě, v našem případě tedy běží o stylistické rejstříky česky komunikovaných textů vrcholného středověku. Dle mého je *Život Jozefův* z hlediska stylisticky-narativního výjimečným dílem staročeské výpravné prózy, svědčí o tom např. strhující, expresivním jazykem nabitě dialogy Putifarovy ženy a Jozefa – lze tedy i charakter těchto dialogů a jejich „jazykovou energii“ jednoduše odvodit z latinské předlohy?

Stylistických rysů *Života Jozefova* v kontextu dobových děl si všímali už dřívější badatelé, zejména Jan Lehár ve znamenité studii *Stylistika variant staročeského Života Adama a Evy*, kterou Jakub Sichálek pochopitelně dobře zná. Lehár i jiní (a rovněž Sichálek) přirozeně krouží kolem zásadního badatelského tématu, kterým je styl (resp. styly) staročeské prózy ve

vztahu k dobovým biblickým překladům. Uchazeč si je vědom složitosti těchto otázek, které pochopitelně souvisí s komplexem nedořešených problémů okolo biblických překladů do národních jazyků ve středoevropském prostoru. Některé body tohoto problému by bylo užitečné zmínit při obhajobě.

Za jinou, ne zcela vyjasněnou otázku disertace považuji **genologickou charakteristiku** díla. Latinská *Historia Ioseph* se obvykle označuje jako apokryf, resp. parabiblický text, přičemž literárněvědná relevance obou těchto termínů je poněkud diskutabilní. Pokud se týká staročeské verze, Jakub Sichálek oprávněně pochybuje o vhodnosti termínu „Historienbibeln“, a to s poukazem na fakt, že je v mnoha případech dosti zavádějící přenášet specifické žánrové označení z jedné národní tradice do jiné (situace v českých zemích byla, pokud jde o biblický překlad, odlišná od Německa). S prostým označením staročeského *Života Jozefa* (a také *Aseneth*) jako „povídky“ se smiřuje, přestože tuší, že přenos tohoto mladšího pojmu na starší slovesný útvar úplně nefunguje. Kladu otázku, zda-li není cestou jednoduše vyjít z označení textů v dobových rukopisech, tedy „život“. *Vita* (život), tj. výrazně epické ztvárnění relevantních částí života postavy a zároveň vyprávění s exemplární intencí, založené na konfliktu postavy s okolním světem, je frekventovanou formou středověkých narativů, a je to, myslím, též žánrový vzorec *Života Jozefova*. Biografická podobnost pochopitelně spoléhají též na povědomí o historické věrohodnosti příběhu a právě o to myslím běží rovněž v jozefovském narativním podání (*historia* s oporou v Bibli). Model biografického narativu se mohl ve středověku prolínat též se vzorcem antického dobrodružného románu, jehož rysy staročeský *Život Jozefův* nepochybně nese (motivy snů, zkoušek, nepoznání rozdělených členů rodiny apod.)

Tyto otázky jsou především podněty pro debatu při obhajobě. Předložená disertace jako celek dokazuje, že Mgr. Jakub Sichálek je vyzrálým badatelem, filologem a literárněvědným medievistou. Titul „PhD.“ mu bez pochyby přináleží.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako **prospěl**.

Prof. Mgr. Jan Malura, Ph.D.

V Ostravě 9. 3. 2018